

TASARIMLAR İÇİN KÜMÜLATİF KORUMA

CUMULATIVE PROTECTION FOR DESIGNS

Prof. Dr. Hayri BOZGEYİK* • Sefa ER**

ÖZ

Kümülatif koruma, karşılığını tam olarak fikri mülkiyet hukuku ve tasarımlar konusunda bulmaktadır. Tasarım olarak korunabilir çalışmalar için, farklı özellikleri sebebiyle, farklı hukuki koruma söz konusu olabilmektedir. Böylece hak sahibi, örneğin tasarım hukukunun yanı sıra, telif, marka, patent-faydalı model ve haksız rekabet hükümlerine de dayanabilmektedir.

Tescilli ve tescilsiz tasarımlar fikri mülkiyet hukuku kapsamında korunmaktadır. Fikri mülkiyet koruması ile haksız rekabet koruması arasındaki ilişki tartışma konusudur. Öğretide, fikri mülkiyet koruması sona eren tasarımların haksız rekabet hukukuna göre korunmasının, tasarım korumasının amacını aştığı ve piyasadaki rekabet ortamını olumsuz etkilediği dile getirilmektedir.

Tescilli ve tescilsiz tasarımların kümülatif korunmasında, uygulanacak hukuki korumanın konusu ve amacı gözetilerek korumanın şartları ve sınırlarının belirlenmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fikri mülkiyet hakları, tasarım, kümülatif koruma.

ABSTRACT

The cumulative protection finds its meaning in intellectual property law and design law. Due to the different characteristics of the designs, many legal protection may be in question. Thus, the design owner can also rely on copyright, trademark, patent-utility model and unfair competition provisions, as well as design law.

Registered and unregistered designs are protected under intellectual property law. The relationship between intellectual property protection and unfair competition protection is a matter of debate. It is stated in the doctrine that the protection of designs ending intellectual property protection according to unfair competition law exceeds the purpose of design protection and adversely affects the competitive environment in the market.

It is important to determine the conditions and limits of protection by considering the subject and purpose of protection to be applied in the cumulative protection of registered and unregistered designs.

Keywords: IP rights, designs, cumulative protection.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi (hbozgeyik@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9974-7459).

** Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Tetkik Hâkimi (sefaer@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5738-8224).
(Araştırma Makalesi; Geliş Tarihi: 07.02.2019 / Kabul Tarihi: 19.05.2019).

GİRİŞ

Türk Hukukunda tasarımlar için fikri mülkiyet koruması 1995 yılında yürürlüğe giren 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (554 sayılı KHK) ile başlamıştır. 554 sayılı KHK hazırlanırken Avrupa Birliği (AB) mevzuatı dikkate alınmış ise de bu tarihten sonra AB mevzuatında kabul edilen 98/71/AT sayılı Tasarımların Korunması Hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi¹ ve 6/2002 sayılı Topluluk Tasarımı Hakkında Konsey Tüzüğü² ile “topluluk tasarımı” alanında getirilen sistem Türk tasarım mevzuatı ile AB mevzuatı arasında farklar ortaya çıkarmıştır.

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (SMK) 10 Ocak 2017 tarihli ve 29944 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle birlikte, tasarımlar ve diğer sınai mülkiyet haklarına ilişkin hükümler aynı kanunda düzenlenmiştir. SMK ile tasarımlar açısından büyük değişiklikler yapılmış ve tasarım hukuku yeni baştan şekillendirilerek hem AB mevzuatı ile uyum sağlanmış hem de uygulamada karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır³.

Tasarım, bir ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çeşitli özelliklerden kaynaklanan görünümü şeklinde tanımlanabilir (SMK 55/1). Ürünün görünümü, insan duyularına hitap etmekle birlikte bazı fonksiyonel özellikler de içerebilir. Bu nedenle bazı tasarımlar sanat eseri, bazı tasarımlar tamamen fonksiyonel, bazıları ise her iki özellikte olabilir. Bunun sonucunda tasarım, tasarım hukukunun yanı sıra, şartları varsa, ayrıca fikir ve sanat eserleri, marka, patent-faydalı model ve haksız rekabet hükümleri kapsamında korunabilir. Bu durum, birden fazla farklı koruma sistemi ile korunabilme anlamına gelen kümülatif koruma ilkesiyle açıklanmaktadır.

Kümülatif koruma, fikri mülkiyet hakları içinde en çok tasarımlar bakımından söz konusu

olmaktadır. Zira bunlar birbirinden farklı birden fazla karakteri bir arada taşıyabilmektedir. Örneğin, sahibinin hususiyetini taşıyan ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) belirtilen eser gruplarından birine giren tescilli veya tescilsiz tasarımlar ayrıca “eser” olarak da korunacaktır⁴. Bunun gibi, bir tasarımın haksız rekabet hükümlerine göre korunması da mümkündür.

Çalışmada öncelikle genel olarak tasarımlarda kümülatif koruma kavramı üzerinde durulmuş, akabinde tasarımların ayrıca telif hukuku ile korunmasının şartları ve bu korumanın kapsamı incelenmiştir. Daha sonra tasarımların haksız rekabet hükümlerine göre korunup korunamayacağı, korunacak ise haksız rekabetle korumanın kapsamı, haksız rekabet hükümlerinin süre yönünden sınırsız koruma sağlaması karşısında, bu korumanın, belirli bir süre ile sınırlı olan ve sahibine inhisarî yetkiler veren tasarım hakkıyla çatışıp çatışmayacağı incelenmiştir.

I. TASARIMLARDA KÜMÜLATİF KORUMA İLKESİ

A. TASARIM KAVRAMI ve KORUMANIN KAPSAMI

1. Tasarım Kavramı

Tasarım sözcüğü, Latince kökenli “designare” sözcüğünden türetilmiş olup, “biçim vermek”, “temsil etmek” anlamına gelmektedir. Tasarımın sözlük anlamı ise “zihinde canlandırılan biçim ve tasavvur”dur⁵. SMK'nin 55/1 maddesinde tasarım; “ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümü” şeklinde tanımlanmıştır. 554 sayılı KHK'de ise tasarım; “bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütün” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu iki tanım genel olarak aynı olmakla birlikte, 554 sayılı KHK'de “insan duyuları ile algı-

¹ ATRG, 28.10.1998, No: L 289/28, Bkz. <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1998/71/oj>> s.e.t. 15.12.2018.

² ATRG, 5.1.2002 No: L 003/1, Bkz.<<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2002/6/oj>> s.e.t. 15.12.2018.

³ Ayrıntılı bilgi için Bkz. **Suluk**, Cahit (2018), “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun Getirdiği Yenilikler (Yenilikler)”, TFM, S:1, C:4, s. 91-109.

⁴ **Ateş**, Mustafa, (2007), Fikri Hukukta Eser (Eser), 1. Baskı, Ankara, Turhan, s. 251.

⁵ Bkz. <www.tdk.gov.tr> s.e.t. 15.12.2018.

lanma” ifadesinin ve SMK’de ise “görünüm” ifadesinin kullanılması bu iki tanım arasındaki farkı oluşturur. Gerçekten, SMK’nin tasarım tanımı ile birlikte artık “görme duygusu” dışındaki diğer duyuların tasarımın algılanması hususunda etkin olmayacağı, görme duygusunun daha ön planda olduğu açıkça belirtilmiştir⁶. Buna göre tasarım, bir ürünün tamamının veya bir kısmının özellikle görme duygusuyla algılanabilen dış görünümüdür⁷.

Ürünün sahip olduğu dış görünüm, insan duyu ve zevklerine hitap ederek ürüne değer katar. Bu görünüm içinde, bazen ürünün kullanım amacı doğrultusunda fonksiyonel özellikler de bulunabilir⁸. Bir başka deyişle, tasarım, belli bir amaç gözetilerek oluşturulan bir eylem olup, bu amaç doğrultusunda tasarımcı, duyu, düşünce ve hayal gücünü, çeşitli araçlarla dışa aktarıp ortaya çıkarmaktadır⁹.

Bu aşamada “ürün” kavramının da incelenmesi gerekmektedir. Ürün kavramı SMK’nin 55/2 maddesinde; “ürün, bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalaj gibi nesnelere, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik sembollerini ve tipografik karakterleri ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır. Tasarım hukukunda “ürün” kavramı oldukça geniş tanımlanmış olmakla birlikte, bilgisayar programlarının “ürün” tanımı içinde yer almadığı görülmekte, bu da bilgisayar programlarının tasarım hukuku kapsamında korunamayacağı anlamına gelmektedir¹⁰.

2. Tasarımın Koruma Şartları

Bir tasarımın hukuken korunabilmesi için yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olması gerekir. Bu özelliğe sahip bir tasarım, beşer yıllık sürelerle yenilenmek kaydıyla yirmi beş yıl korunur (SMK m. 69/1). Tescilsiz tasarımlarda bu özelliklere ilave olarak “ilk kez Türkiye’de kamuya sunulma” şartı da vardır. Tescilsiz tasarımların koruma süresi, koruma talep edilen tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıldır (SMK m. 69/2).

Kanunda “yenilik” ile ilgili olarak “bir tasarımın aynısı; tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce; tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce; dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise o tasarım yeni kabul edilir ve karşılaştırılan tasarımlar sadece küçük ayrıntılarda farklılık gösteriyorsa aynı kabul edilir” tanımlaması yer almaktadır (SMK m. 56/4). SMK’de tasarım korumasında aranan yenilik kriterinde bir değişiklik olmadığı, 554 sayılı KHK dönemindeki yenilik kriterinin korunduğu anlaşılmaktadır. Bu da tasarım korumasında “mutlak yenilik” şartının benimsendiği anlamına gelmekte¹¹, mutlak yenilik ise, tasarımın dünya çapında daha önce kamuya hiç sunulmamış olmasını ifade etmektedir¹².

“Ayırt edicilik” ile ilgili olarak ise; “bir tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izlenim; tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce; tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce; kamuya sunulmuş herhangi bir tasarımın aynı kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenimden farklı ise bu tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olduğu kabul edilir” şeklinde bir ölçü söz konusudur (SMK m. 56/5). Hükmün devamı; “Ayırt edici niteliğin değerlendirilmesinde, tasarımcının tasarımı geliştirmede sahip olduğu seçenek özgürlüğünün derecesi dikkate alınır” şeklindedir (SMK m. 56/6).

Bu düzenleme ile iki tasarımın bilgilenmiş kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izleniminin “farklı” olması yeterli görülmüş; böylece 554 sayılı KHK döneminde ayırt edicilik kriteri için aranan “belirgin” bir şekilde farklı olması aranmamıştır.

⁶ Yurduseven, Şeyma (2017), “6769 sayılı SMK ile Türk Tasarım Hukukunda Yeni Dönem”, TAAD, S: 31, s. 671.

⁷ Suluk, Cahit (Karasu, Rauf & Nal, Temel) (2018), Fikri Mülkiyet Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, s. 309; Tekinalp, Ünal (2012), Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, Vedat Kitap, s. 16.

⁸ Şehirli, Feyzan Hayal (2004), “Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar”, Türkiye’de Fikri ve Sınai Hakların Etkin Uygulanması Sempozyumu, <<http://cv.ankara.edu.tr/duzenleme/kisisel/dosyalar/13052014133235.pdf>> s.e.t. 15.12.2018, s. 2.

⁹ Suluk, Cahit (2001), “AB ve Türk Hukukunda Tasarımların Kümülatif Olarak Korunması (Kümülatif Koruma)” FMR, S. 3, s. 44.

¹⁰ Suluk, s. 311.

¹¹ Şehirli, Tasarımlar, s. 4.

¹² Suluk, s. 316.

Ayrıca “kıyaslanan tasarımların farklılıklarından çok ortak özelliklerine ağırlık verilmesi” kuralı da kaldırılmıştır.

Bir tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olup olmadığına dair inceleme, bir kalite testi olmayıp, farklılık testi niteliği taşıdığından, bir tasarımın teknolojik ya da sanatsal açıdan diğerlerine göre daha düşük düzeyde olması onun ayırt edici niteliğini etkilemez¹³.

Bir tasarımın korunabilmesi için “yenilik” ve “ayırt edicilik” özelliklerinin yanı sıra daha önce kamuya sunulmamış olması da gerekir. Bu husus kanunda; “sergileme, satış gibi yollarla piyasaya sürme, kullanma, tarif, yayım, tanıtım veya benzer amaçlı faaliyetleri kapsar. Tasarımın gizlilik şartıyla üçüncü bir kişiye açıklanması kamuya sunma sayılmaz.” şeklinde ifade edilmiştir. Belirtilen kamuya sunma halleri sınırlı sayıda olmayıp benzer durumlar da kamuya sunma sayılabilir¹⁴. Başka bir deyişle tasarımın kişinin gizlilik alanından çıkması kamuya sunma olarak kabul edilir.

Kamuya sunulan tasarımın yeniliği ve ayırt ediciliği iki durumda etkilenmez. Bu durum Kanun’da; “koruma talep edilen bir tasarım, başvuru tarihinden veya rüçhan talebi varsa rüçhan tarihinden önceki on iki ay içinde tasarımcı veya halefi ya da bu kişilerin izni ile üçüncü bir kişi tarafından veya tasarımcı ya da halefleri ile olan ilişkinin kötüye kullanımı sonucu kamuya sunulması hâlinde bu açıklama tasarımın yeniliğini ve ayırt edici niteliğini etkilemez” şeklinde ifade edilmiştir (SMK m. 57/2). Bu nedenle, tescilli tasarım korumasından yararlanabilmek için, bir tasarım, gerek tasarımcı veya halefi ya da bu kişilerin izni ile gerekse ilişkilerin kötüye kullanılması suretiyle kamuya sunulmuşsa, bu sunumdan itibaren on iki ay içinde tescil başvurusu yapılabilir. Aksi halde söz konusu tasarım yeni kabul edilemez.

3. Tescilli Tasarım Koruması

Tasarım hukukunda asıl olan tescilli tasarım korumasıdır. Tescilli tasarımlar, sahibine inhisarı nitelikte yetkiler verir ve bu münhasırlık

tasarım sahibine mutlak hak sağlar¹⁵. Mutlak hakların hak sahibi dışındaki kişilerin hak konusu ürünlere ilişkin fiillerini engellemek suretiyle ortaya çıkan etkisi çok kuvvetli olduğundan, bu hakların edinilmesi maddi ve şekli olarak belli şartlara bağlanmıştır. Tasarımın maddi şartı onun yeni ve ayırt edici nitelik taşıması, şekli şartı ise bunun tescil edilmiş olmasıdır¹⁶.

Tasarım hakkının kapsamı kanunda; “Tasarımdan doğan haklar münhasıran tasarım sahibine aittir. Üçüncü kişiler, tasarım sahibinin izni olmadan koruma kapsamındaki tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünü üretmez, piyasaya sunamaz, satamaz, ithal edemez, ticari amaçlı kullanamaz veya bu amaçlarla elde bulunduramaz ya da bu tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunamaz” şeklinde belirtilmiştir (SMK m. 59/1). Hükmün devamı; “Tescilsiz tasarım, sahibine birinci fıkrada belirtilen fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması hâlinde verir. Korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez.” şeklindedir (SMK m. 59/2).

Hakkın “münhasır” olması, üçüncü kişiler aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzer bir başka tasarımı tamamen bağımsız meydana getirmiş olsa dahi tescilli tasarımdan doğan korumanın devam etmesini ifade eder. Tescilsiz tasarımlar bakımından durum farklıdır. Bunlarda tasarım koruması, sadece korunan tasarımın aynısı veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak izinsiz alınması hâlinde ortaya çıkar. Tescilsiz tasarım korumasında hak sahibi, sadece tasarımın üçüncü kişilerce kopyalanmasını veya aynısının üretilmesini önleyebilir. Bu halde hak sahibinin, sonraki tasarımın kendi tasarımına benzediğini ispat etmesi yetmez; ayrıca

¹³ Suluk, s. 317.

¹⁴ Suluk, s. 316.

¹⁵ Suluk, Cahit & Erzurumluoğlu Er, Özlem (2012), “Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme” Ankara Barosu, Erzurumluoğlu Armağanı, s. 729.

¹⁶ Şehirli, Tasarımlar, s. 6.

sonraki tasarımın, kendi tasarımından kopyalandığını da ispatlaması gerekir¹⁷. Başka deyişle üçüncü kişi tarafından meydana getirilen bir ürün, tescilsiz tasarıma benzese dahi bundan kopyalanmadığı takdirde kullanımı engellenemez.

Tescilli tasarım hakkının sağladığı inhisarî hak herkese karşı ileri sürülebilir olduğundan, hem bu hakka tecavüz ederek ürünü satana, hem de söz konusu ürünü elinde bulundurana karşı ileri sürebilir¹⁸.

4. Tescilsiz Tasarım Koruması

Tescilsiz tasarımların tasarım hukukuna göre korunması ilk defa SMK ile düzenlenmiş, böylece tasarım hukukunda hem tescilli hem de tescilsiz tasarımlar hukuken koruma altına alınmıştır. Kanunda bu husus; “*tasarım; bu Kanun hükümleri uyarınca tescil edilmiş olması halinde tescilli tasarım, ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olması halinde ise tescilsiz tasarım olarak korunur*” şeklinde ifade edilmiştir (SMK m. 55/4).

554 sayılı KHK döneminde sadece tescilli tasarımlar koruma kapsamına alınmış, tescilsiz tasarımların korunması 554 sayılı KHK’nin 1/2 maddesi ile genel hükümlere bırakılmıştı. Bu nedenle FSEK kapsamında eser sayılan tescilsiz tasarımlar FSEK hükümlerine ve haksız rekabet hükümlerine göre, eser özelliği göstermeyen tescilsiz tasarımlar ise sadece haksız rekabet hükümlerine göre korunmaktaydı¹⁹.

Tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarıma göre sınırlı niteliktedir. Buna göre, tasarım hakkı, sahibine, üçüncü kişilerin SMK’nin 59/1 maddesinde belirtilen fiillerini engelleme hakkı vermesine karşın, tescilsiz tasarım, sahibine SMK’nin 59/1 maddesinde belirtilen fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması halinde verir.

Ayrıca, tescilsiz tasarım korumasının süresi tescilli tasarım korumasına göre daha kısa olup,

kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıldır (SMK m. 69/2).

Tescilsiz tasarım koruması, tasarımın dünyanın hiçbir yerinde kamuya sunulmamış olması ve ilk kez Türkiye’de kamuya sunulması ile başka bir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden başlar²⁰. İlk kez yurt dışında kamuya sunulan tasarımlar ise tescilsiz tasarım korumasından yararlanamaz²¹. Tasarım hakkı sahibi bir tescilsiz tasarımı kamuya sunduktan sonra on iki ay içinde tescili için başvurarak bu korumayı tescilli tasarım korumasına çevirebilir.

Tescilsiz tasarım korumasına özellikle moda, tekstil ve takı sektörü gibi sezonluk üretim yapan ve hızlı tüketimin söz konusu olduğu sektörler bakımından ihtiyaç duyulmaktadır.

B. KÜMÜLATİF KORUMA

Bir tasarım, gösterdiği farklı özellikler nedeniyle, tasarım hukuku yanında ayrıca marka, patent-faydalı model veya telif hukukunun da konusu olabilir²². Tasarımlar bazen telif hukuku anlamında eser, bazen fikri mülkiyet hukuku anlamında bir hak veya bunların ikisini de içinde barındıran bir ürün olarak karşımıza çıkabilir²³. Bu itibarla bir tasarımın hangi hükümler dâhilinde korunabileceği, bunun nitelik ve özelliğine göre belirlenir²⁴. Bir fonksiyonel tasarım patent veya faydalı model hükümleri ile korunabileceği gibi, estetik ve sanatsal tasarımlar da FSEK kapsamında korunabilir²⁵.

Tasarımların birbirinden farklı birden fazla karakteri bir arada taşıyabilmesi, “mevzuattaki birden fazla hükümlerle korunabilme” anlamına gelen “kümülatif koruma” ilkesiyle ifade edilmektedir²⁶. AB mevzuatında 98/71/AT sayılı Yönergenin 16. ve 17. maddeleri ile 6/2002 sayılı Tüzüğün 96. maddesinde düzenlenen bu ilke Türk hukukunda da geçerlidir²⁷.

¹⁷ Suluk/Erzurumluoğlu Er, s. 730.

¹⁸ Suluk/Erzurumluoğlu Er, s. 730.

¹⁹ Suluk, s. 311.

²⁰ Yurduseven, s. 678.

²¹ Suluk, Yenilikler, s. 101.

²² Şehirali, Tasarımlar, s. 4.

²³ Tekinalp, s. 17.

²⁴ Suluk, Kümülatif Koruma, s. 46.

²⁵ Şehirali, Tasarımlar, s. 3.

²⁶ Tekinalp, s. 37.

²⁷ Şehirali, Tasarımlar, s. 5.

Kümülatif koruma ihtiyacı, fikri mülkiyet hakları içinde en fazla tasarımlar bakımından ortaya çıkar²⁸. Buna göre, tasarımlar, tasarım hükümlerinin yanı sıra ayrıca fikir ve sanat eserleri, patent, faydalı model ve haksız rekabet hükümleri ile de korunabilir²⁹.

“Kümülatif” kavramı, sözlükte³⁰ kümelenmişlik ve birikmişlik anlamına gelmektedir. “Kümülatif koruma” ise, aralarında genel hüküm - özel hüküm ilişkisi bulunmayan hukuki sebepler arasındaki yığılmayı ifade etmektedir³¹. Bir başka deyişle, her korumaya ilişkin özel şartları taşımak kaydıyla³², hak sahibinin, fikri mülkiyet hakları veya haksız rekabetten birine, birkaçına veya tamamına dayanarak koruma talep edebilmesini ve bu sebepleri dilediği gibi seçebilmesini ifade etmektedir³³. Tasarım hukukunda kümülatif koruma, tasarım sahibinin, tasarım hükümlerinin yanında ayrıca şartları varsa diğer sınai mülkiyet hakları, eser sahipliği hakları veya haksız rekabet hükümlerinden bir veya birkaçı yahut tamamına birlikte başvurabilecek olmasını ifade etmektedir³⁴.

²⁸ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 47.

²⁹ **Karaman Odabaşı**, Fatma (2015), Uygulamada Fikri Mülkiyet Haklarının Haksız Rekabete Konu Olması, 1. Baskı, Ankara, Adalet, s. 63.

³⁰ Bkz. <www.tdk.gov.tr> s.e.t. 15.12.2018.

³¹ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 45.

³² “...davacının hak sahibi olduğunu iddia ettiği fuar standı tasarım projesinin teknik ve ilmi mahiyet taşımadığı gibi eser sayılmayı gerektirecek hususiyet barındırmadığı, fuar stantları genel itibarıyla onu yaratanın bireysel özelliğinin üslubunu göstermekten ziyade genellikle hep aynı genel geçer ve özgün olmayan biçim ve şekillerle ifade olunduğu, bu nedenle eser vasfını haiz olmadığı, davacının fuar standı tasarım projesi ile davalının fuardaki standı arasındaki belirgin benzerlikler bulunduğu, ancak benzerliğin bütün standın tamamı için olmadığı, davacının projesinin %50’sine tekabül eden kısmının davalı standında iltibas yaratacak şekilde kullanıldığı, davalının davacının stant tasarım projesini teknik bir zorunluluktan kaynaklanmayacak şekilde kullanmasının haksız rekabet teşkil ettiği...” Yargıtay 11. HD’nin 20.11.2017 tarih, 2016/3475 E., 2017/6314 K.

³³ **Suluk**, Cahit & **Orhan**, Ali (2008), Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku, Tasarımlar, Ankara, Seçkin, s. 117.

³⁴ “...Dava, endüstriyel tasarım hakkına tecavüzün ve haksız rekabetin tespiti, durdurulması ve önlenmesi ile maddi ve manevi tazminat istemlerine ilişkindir. Davalıların eylemi davacının endüstriyel tasarım hakkına tecavüz niteliğinde olduğundan bahisle mahkemece davanın kısmen kabulüne karar verilmesine rağmen endüstriyel tasarım hakkına tecavüzün ve haksız rekabetin tespit ve men’i talebi yönünden davacı yararına vekalet ücreti takdir edilmemiştir. Oysa davacı tarafın her biri ayrı bir davaya konusu olabilecek istemlerini tek bir dava

Kümülatif koruma ilkesi gereğince, hak sahibi, ihlal olunan hakları için ayrı talepte bulunabilse de ihlal edilen bu haklar için ayrı tazminata hükmedilemez³⁵. Çünkü bu durumda ihlal olunan haklar yarışmakla birlikte bir talep yığılması söz konusu değildir³⁶. Hak sahibi, tazminat miktarı bakımından seçimlik hakka sahip olacak ve farklı hukuki dayanaklara göre belirlenen tazminattan birisini seçecektir.

Örneğin bir porselen tabak üzerine işlenen grafik tasarımı, tasarım hukuku yanında telif hukukuna göre de korunabileceğinden, hak sahibi, SMK’nin tasarım, FSEK’in eser sahipliği ve TTK’nin haksız rekabet hükümlerine birlikte dayanabilir. Bu hukuki sebeplerin tamamına dayanan hak sahibi, açacağı davada, diğer taleplerinin yanında, tasarım hakkı yönünden SMK’nin 150. maddesi gereğince; eser sahipliği hakkı yönünden FSEK’in 68. ve 70. maddeleri gereğince; haksız rekabet yönünden TTK’nin 56. maddesi gereğince maddi ve manevi tazminat taleplerini ileri sürebilecektir. Ancak mahkemece, tasarım hakkı, eser sahipliği hakkı veya haksız rekabet nedeniyle ayrı ayrı maddi ve manevi tazminata karar verilemeyecek, tespit edilen tazminat miktarı üzerinden hak sahibinin seçimlik hakkı doğacak ve birisini seçecektir³⁷.

Tazminatın işlevi, hak sahibi nezdinde oluşan zararın giderilmesi olduğundan, aynı haksız eylem birden fazla hukuk kuralını ihlal etse de oluşan zarar tek olduğu için sadece uğranılan zarar tazmin edilecektir³⁸. Ancak bu zarar klasik haksız sorumluluğunda (TBK m. 49/1) olduğu gibi münhasıran uğranılan belli bir miktar olmayıp, farklı hukuki dayanaklara göre hesaplanabilen ve miktarı

içinde talep etmiş olması HMK’nin 110. maddesi gereğince dava yığılması niteliğinde olup, kabul edilen bu istemlerin her biri için davacı yararına ayrı ayrı vekalet ücreti takdir edilmesi gerektiği...” Yargıtay 11. HD’nin 18.04.2018 tarih ve 2016/9281 E., 2018/2849 K.

³⁵ Yargıtay 11. HD. 14.07.2006 tarih ve 2005/5095 E., 2006/8411 K.

³⁶ **Karaman Odabaşı**, s. 65.

³⁷ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 45.

³⁸ **Karaman Odabaşı**, s. 65.

da buna göre değişebilen bir karakter arz etmektedir. Hak sahibinin tazminat dışı talepleri de bu şekilde farklılık gösterebilmektedir.

Tasarımların korunması bakımından kümülatif koruma ilkesinin uygulanması özellikle koruma süresi yönünden önem arz etmektedir. Çünkü fikri mülkiyet hukuku kapsamındaki haklar için öngörülen koruma belirli süreyle sınırlıdır. Kümülatif koruma gereği, hak sahibi, dayandığı fikri mülkiyet haklarından birisi için koruma süresi dolmuş olduğunda, kural olarak, koruma süresi dolmayan diğer bir hakka dayanabilecektir. Örneğin tasarım hukukunda tescilli tasarımın koruma süresi beşer yıllık dönemler halinde yenilenmek suretiyle toplam yirmi beş yıl; tescilsiz tasarımların koruma süresi ise kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıl olduğundan, bu sürelerin dolmasıyla artık tasarım sahibinin, tasarım hukukuna dayalı hakkı sona ermektedir. Ancak, bu tasarım aynı zamanda eser niteliğine sahipse, eser sahibinin yaşamı boyunca ve ölümünden sonra yetmiş yıl daha korunması mümkündür. Bu açıdan, tasarım korumasının sona erdiği noktada, korumanın eser sahipliği kapsamında devam etmesinin bütün şartlarının mevcut olması gerekir.

Bir tasarımın haksız rekabet hükümlerine göre korunması bakımından bir süre öngörülmediğinden, süresi dolan tasarım için haksız rekabet hükümlerine dayanılıp dayanılamayacağı tartışma konusudur³⁹. Çünkü koruma süresi dolan tasarımların haksız rekabet hükümlerine göre korunmaya devam etmesi tasarımın kamuya mal olmayacağı anlamına gelecektir.

II. TASARIMLARIN TELİF HUKUKU KAPSAMINDA KORUNMASI

A. TASARIMLARIN ESER NİTELİĞİ

FSEK tasarımların korunmasına dair doğrudan hükümler içermemektedir. Kanunda yer alan tanıma (FSEK m. 1/B-a) göre bir fikri ürünün eser olarak korunabilmesi için iki şart söz konusudur. Bunlar; eserin, sahibinin hususiyetini taşıması (sübjektif şart) ve eserin kanunda sınırlı olarak sayılan eser kategorilerinden (FSEK m. 2-5) birine

girmesidir (objektif şart)⁴⁰. Buna bazı yazarlar tarafından “tasarrufa elverişlilik” ve “üçüncü kişiler tarafından algılanabilir nitelikte olma” şartları da ilave edilmektedir⁴¹.

“Eser” koruması bakımından, fikri ürünün “yeni” olmasının, belli bir amacının bulunmasının, belirli bir kesime hitap etmesinin, kaliteli olmasının, harcanan emek ve sermaye miktarının, alenileşmiş olmasının veya meydana gelme yönteminin bir önemi yoktur⁴².

Bir tasarımın telif hukuku kapsamında korunabilmesi için tasarım sahibinin hususiyetini taşıması ve FSEK’te sınırlı olarak sayılan eser gruplarından birine girmesi gerekmektedir⁴³. Tasarım, bir ürünün tamamı veya bir kısmının özellikle görme duyusuyla algılanabilen dış görünümü olduğu için konunun eser korumasının unsurları açısından ele alınması gerekir. Tasarım, FSEK anlamında eser niteliği taşıdığı takdirde bu Kanun kapsamında da korunabilecektir⁴⁴.

Bir fikri ürünün telif hukuku anlamında “eser” olarak korunabilmesi için, sahibinin hususiyetini taşıması gerekir (FSEK m. 1/B-a)⁴⁵. Bu şart eser korumasının temel unsuru olmakla birlikte hususiyetin yasal bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle hususiyet kavramı yargı kararları ve öğretilerde yer alan görüşler istikametinde tanımlanmaktadır⁴⁶.

Tasarım niteliği taşıyan bir çalışmanın “eser” (FSEK m. 1/B-a) olarak da korunabilmesi için, tasarım sahibinin (SMK m. 59/1) hususiyetini taşıması gerekir. Hususiyet, bir eserin şekli ve içeriği ile ilgili her çeşit özelliğinde görülebilir. Örneğin FSEK’in 2/3 maddesi kapsamında yer alan eserlerde hususiyetin eğitici, öğretici ve açıklayıcı niteliğinde bulunması gerekir. Hatta anonim bir ögenin sunumunda da hususiyet bulunması müm-

³⁹ Suluk, Kümülatif Koruma, s. 54.

⁴⁰ Yavuz, Levent (Alica, Türkay & Merdivan, Fethi) (2013), Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, s.62; Ateş, Eser, s. 28; Ateş, Mustafa (2003), Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Ankara, Seçkin, s. 56.

⁴¹ Nal/Suluk, s. 42.

⁴² Nal/Suluk, s. 42; Ateş, Eser, s. 28

⁴³ Ateş, Eser, s. 251.

⁴⁴ Fidan, İsmail (2012), “Endüstriyel Tasarımların FSEK Kapsamında Korunması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S: 2, C: 2, s. 445.

⁴⁵ Nal/Suluk, s. 42.

⁴⁶ Bozgeyik, Hayri (2009), “Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet” Batider, S: 3, C: 25, s. 200.

kündür⁴⁷. Yargıtay, hususiyeti “özellik”, “yenilik”, “özgünlük”, “orijinallik”, “hiçbir kaynaktan kopya edilmemiş olma”, “eserin yaratıcı özellik taşıması” gibi kavramlarla tanımlamaktadır⁴⁸. Hususiyetin her eser türü bakımından uzmanları tarafından belirlenmesi gerekir⁴⁹. Eserde sahibinin hususiyetinin tespiti ile ilgili olarak öğretide de farklı görüşler bulunmaktadır⁵⁰. Hâkim görüşüne göre⁵¹, bu şart “yenilik” gibi ağır değildir.

Eser koruması için “yenilik” şartı gerekmele birlikte⁵² bir eserin tıpkı tasarımda olduğu gibi “yeni” ve “ayırt edici” niteliğe sahip olması mümkündür. Bu halde eser, telif hukukunun yanı sıra tasarım hukuku kuralları ile de korunabilir. Tasarıma ilişkin özellikleri taşımayan eserler, yenilik kriterini karşılamadıkları takdirde tescilli veya tescilsiz tasarım olarak korunamaz. Buradan hareketle, pratik olarak karşılaşılması zor olsa da, mutlak yenilik özelliklerini gösteren bir tasarımın da sahibinin hususiyetini taşıması halinde telif hukuku korumasından yararlanamayacağı söylenebilir.

Tasarım niteliği taşıyan bir çalışmanın “eser” (FSEK m. 1/B-a) olarak da korunabilmesinin ikinci şartı, kanunda sayılan eser gruplarından (FSEK m. 2-5) birine de girmesidir. Bu açıdan tasarım niteliği taşıyan bir çalışma FSEK’in 2. maddesinde düzenlenen ilim ve edebiyat eserleri veya FSEK’in 4. maddesinde düzenlenen güzel sanat eserleri kategorilerinde yer alabilir⁵³.

Tasarım koruması için FSEK’in 2. maddesi anlamında “bedii vasıf taşıyama”, “teknik ve ilmi mahiyette olma” veya FSEK’in 4. maddesi anlamında “estetik değere sahip olma” şeklinde bir

zorunluluk bulunmamaktadır. “Ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümün” bulunması halinde artık bunun bilimsel bir eser mi (FSEK m. 2) yoksa güzel sanat eseri mi (FSEK m. 4) olduğuna bakılmayacaktır.

Bu noktada, FSEK’te sayılan bazı eser türleri tasarım hukuku anlamında görünümü korunan bir “ürün” niteliği taşımadığı için bunların tasarım olarak korunması mümkün olmayacaktır⁵⁴. Örneğin FSEK’in 2/1 maddesinde düzenlenen bilgisayar programları, tasarım hukuku anlamında “ürün” sayılmadığı için tasarım hukuku korumasından yararlanamayacaktır.

FSEK’in 2/3 maddesi kapsamında eser olma şartlarını sağlayan ancak estetik vasfı bulunmayan tasarımlar telif hukuku korumasından da yararlanabilir⁵⁵. Bu koruma, FSEK’in 4. maddesinde düzenlenen bazı güzel sanat eserleri için de söz konusu olabilir. FSEK’in 4. maddesinde, tasarım hukukundan farklı olarak, “estetik değere sahip olma” şartı aranmaz. Örneğin moda tasarımına konu bir modelin ayrıca güzel sanat eseri vasfının varlığı için ürünün basit, günlük ve normal kullanım ile işlevsel amaçtan ziyade, sanatsal bir faaliyet sonucu estetik duygusuna hitap etmesidir⁵⁶. Bu nedenle tasarımların sadece küçük bir oranının bu şartları taşıdığı ve FSEK’in 4. maddesi kapsamında eser olarak değerlendirileceği anlaşılmaktadır⁵⁷.

⁴⁷ **Bozgeyik**, s. 200.

⁴⁸ **Nal/Suluk**, s. 43; **Fidan**, Endüstriyel Tasarımlar, s. 429.

⁴⁹ **Bozgeyik**, s.169 vd.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. **Bozgeyik**, s. 171-174.

⁵¹ **Öztaş**, Fırat (2008), Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Turhan, s. 97; **Ayiter**, Nuşin (1981), Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Bası, Ankara, S Yayınları, s. 44; **Beşiroğlu**, Akın (2004), Düşünce Üzerindeki Haklar Fikir Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Beta, s. 75; **Tekinalp**, s. 106; **Fidan**, İsmail (2011), “Tescilsiz Tasarımların Korunması”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 87.

⁵² Aynı yönde Bkz. **Şehirli**, Tasarımlar, s. 36.

⁵³ Yargıtay 11. HD. 22.04.2015 tarih ve 2015/4618 E, 2015/5706 K.

⁵⁴ **Şehirli**, Tasarımlar, s. 37.

⁵⁵ **Tekinalp**, s. 114.

⁵⁶ **Kalender**, Emre (2015), “Almanya Federal Mahkemesinin “Doğum Günü Treni” Kararının Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Önemi ve Türk Hukukuna Etkisi”, TFM, S:1, s. 113.

⁵⁷ “... Davacı tarafça uyumsuzluk konusu deri ceket modelinin grafik eser olduğu ileri sürülmüş ise de; moda tasarımına konu bir modelin güzel sanat eseri vasfının varlığı için ürünün basit oluşumundan uzak günlük ve normal kullanımın ötesinde, işlevsel bir amaçtan ziyade, sanatsal bir faaliyet sonucu estetik duygusuna hitap etmek amacıyla oluşturulan ve sanatsal özelliği yüksek bir ürün olması gerekir (**Kalender**, s.113). Bir moda tasarımına konu deri ceket ürününün çok tanınmış bir marka veya markasız olarak piyasaya sürülmesi, daha önceki moda tasarımlarından farklı olması, fiyatının çok yüksek veya düşük olması, güzel sanat eseri vasfı açısından önem taşımayacaktır. Mahkemece, görüşüne başvurulabilir bir kişiye dava konusu deri ceket modelininin 5846 sayılı

B. TELİF HUKUKU KORUMASININ KAPSAMI

Tasarım sahibinin hususiyetini taşıyan ve FSEK’te belirtilen eser gruplarından birine giren tescilli veya tescilsiz tasarımlar ayrıca FSEK kapsamında eser olarak değerlendirilecektir⁵⁸. Bu durum kümülatif koruma ilkesinin bir gereği olup, ayrıca tasarımın özelliğinden de kaynaklanan bir ayrıcalık içermektedir⁵⁹. Zira eser gibi tasarımın temelinde de soyut fikir bulunmakta ve bu soyut fikrin sahibinin hususiyetiyle şekillenmesi sonucunda görme duyusuyla algılanabilen ürünün tamamının veya bir kısmının dış görünümüne tasarım denmektedir.

Tasarımların telif hukuku kapsamında korunması, 554 sayılı KHK’nin 1/son maddesi ile kümülatif koruma ilkesinin kabul edilmesiyle başlamıştır. Aynı hüküm SMK’nin 58/3 maddesinde de kabul edilmiştir. Söz konusu düzenleme, “*Bu Kanun kapsamında sağlanan tasarım koruması, 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda aranan şartları taşıması hâlinde söz konusu Kanunla öngörülen korumaya hâlel getirmez*” şeklindedir. Bu, tasarımların FSEK’te aranan şartları taşıması halinde FSEK kapsamında da korunacağı, böylece tasarım hukuku ile FSEK arasında kümülatif koruma ilkesinin benimsendiği anlamında gelmektedir⁶⁰. SMK’de diğer sınai mülkiyet haklarının FSEK kapsamında korunacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır.

Tasarımların, FSEK kapsamında korunabileceğine dair bir başka kanuni dayanak ise FSEK’in 4/son maddesidir⁶¹. Buna göre “*krokiler, resimler, maketler, tasarımlar ve benzeri eserlerin endüstriyel model ve resim olarak kullanılması, düşünce ve sanat eserleri olmak sıfatlarını etkilemez*”. Bu madde kapsamında tasarımların eser olarak koruna-

bilmeleri, FSEK’te belirtilen koşulları sağlamasına bağlıdır⁶².

FSEK kapsamında eser niteliği taşıyan tasarımlar, sahiplerine tasarım hukukunun tanıdığı hakların yanında FSEK kapsamında mali ve manevi haklar da sağlamaktadır. Manevi haklar FSEK’in 14 ila 17. maddelerinde, mali haklar ise FSEK’in 20 ila 25. maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Mali haklar FSEK’in 20. maddesinde “*bu Kanunda mali hak olarak gösterilenlerden ibarettir*” denilmek suretiyle sınırlı sayı (*numerus clausus*) esasına göre belirlenmiştir.

Mali haklar eser sahibine eserden ekonomik olarak yararlanma imkânı sağlar. FSEK’de belirtilen mali haklar; işleme hakkı, çoğaltma hakkı, yayma hakkı, temsil hakkı, işaret ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkıdır. Mali haklar, eseri çoğaltma (kopyalama) hakkından doğmuştur⁶³.

FSEK’de belirtilen manevi haklar ise umuma arz hakkı, adının belirtilmesi hakkı, eserde değişiklik yapılmasını engelleme hakkı, başkasının zilyetliğinde bulunan eserin aslına ulaşma hakkıdır. Manevi haklar, eser sahibinin mutlak haklarından olup, bir başkasına devredilemez. Eser veya eser üzerindeki mali haklar üçüncü kişilere devredilmiş olsa dahi manevi haklar eser sahibinde kalır⁶⁴. Manevi haklar eser sahibinin ölümü halinde mirasçılara intikal etmez, ancak FSEK’in 19. maddesinde belirtilen kişiler sınırlı bir süre ile bu hakları kullanma yetkisine sahiptir.

Eser sahipliğinden doğan manevi hakların, mali haklar gibi sınırlı sayı esasına göre belirlenip belirlenmediği hususu öğretilerde tartışmalıdır. Bir görüş⁶⁵ manevi hakların da mali haklar gibi sınırlı sayı esasına göre belirlendiğini savunurken bir diğer görüş⁶⁶ manevi haklarda sınırlı sayı ilkesinin geçerli olmadığını savunmaktadır.

FSEK 4. maddesi kapsamında güzel sanat eseri olduğunu mütalaa etmiş ise de, raporda ürünün haiz olduğu özellikler tarif edilmekle birlikte yukarıda açıklanan hususları içermediğinden hüküm tesisine yeterli kabul edilemez...” Yargıtay 11. HD’nin 16.03.2017 tarih ve 2016/2193 E., 2017/1563 K.

⁵⁸ Ateş, Eser, s. 251.

⁵⁹ Suluk, Kümülatif Koruma, s. 57.

⁶⁰ Kalender, s. 108.

⁶¹ Ateş, Eser, s. 251.

⁶² Yavuz, s. 144.

⁶³ Suluk, Cahit (2003), Tasarım Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Seçkin, s. 602.

⁶⁴ Ateş, Eser, s. 15.

⁶⁵ Tekinalp, s. 162; Öztan, s. 293; Ateş, Eser, s.15; Fidan, Endüstriyel Tasarımlar, s. 435; Merdivan, s. 723.

⁶⁶ Arslanlı, Halil (1954), Fikri Hukuk Dersleri II Fikir ve Sanat Eserleri, 1. Baskı, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, s. 79.

Eser olarak da korunan tasarım sahiplerine FSEK kapsamında mali ve manevi haklarının ihlali halinde çeşitli davaları açma hakkı tanınmıştır. Tasarımların FSEK kapsamında korunması kapsamında mahkemeden ihtiyati tedbir, gümrüklerde geçici el koyma ve hükmün ilanı gibi talep edilebilir⁶⁷. Ayrıca tasarım sahipleri, FSEK kapsamında tecavüzün ref'i, tecavüzün men'i ve tazminat davası biçiminde hukuk davaları ile ceza davası açma hakkına da sahip olurlar⁶⁸. Tecavüzün ref'i ve tecavüzün men'i davalarının açılabilmesi için kusur şart değildir. Kusur varsa, bu davalara ek olarak tazminat davaları açılabilir⁶⁹.

FSEK kapsamında korunan tasarım sahibi diğer taleplerinin yanında, tasarım hakkı yönünden SMK'nin 150. maddesi gereğince; eser sahipliği hakkı yönünden FSEK'in 68. ve 70. maddeleri gereğince aynı davada maddi ve manevi tazminat taleplerini ileri sürebilecektir. Ancak, mahkemece, tasarım hakkı ve eser sahipliği hakkı nedeniyle ayrı ayrı maddi ve manevi tazminata karar verilemeyecek, tespit edilen tazminat miktarı üzerinden tasarım sahibinin seçimlik hakkı doğacak ve birisini seçecektir⁷⁰. Çünkü tasarım sahibinin bir kez tatmin edilmesi halinde aynı nitelikteki ikinci bir talep sona erecek ve hak sahibinin zararı yalnızca bir kez karşılanacaktır.

FSEK kapsamında korumada tasarım sahibine, tecavüzün ref'i davası kapsamında üç kat bedel isteme hakkı tanınmaktadır. Buna göre eser sahibi mali haklarını ihlal eden kişi ile bir sözleşme yapmış olsaydı isteyebileceği varsayımsal sözleşme bedelinin "en çok üç kat fazlasını" mütecevazden isteyebilecektir. FSEK'in 68. maddesine dayanılarak açılan bir davada ayrıca FSEK'in 70/2 maddesi gereğince maddi tazminat talep edilmesi mümkün değildir⁷¹. Çünkü FSEK'in 68/1 maddesi gereğince varsayımsal sözleşme bedelin üç katına hükmedilmesiyle hak sahibinin zararı rahatlıkla karşılanacaktır. Ancak hükmedilen varsayımsal sözleşme

bedelinin üç katı hak sahibinin zararının altında kalıyorsa, mütecevazın kusurunun ispat edilmesi şartıyla FSEK'in 70/2 maddesi gereğince maddi tazminat talebinde bulunulmasının önünde engel yoktur⁷².

C. TASARIM HUKUKU İLE TELİF HUKUKU TARAFINDAN SAĞLANAN KORUMANIN FARKLARI

Telif ve tasarım hukuku farklı disiplinler olmakla birlikte, fikir ve sanat eseri gibi tasarım da insan fikrinin bir ürünü olduğu için bunlar arasında benzer ve farklı noktalar bulunmaktadır. Farklılıklar her şeyden önce bu iki korumanın amacı açısından karşımıza çıkmaktadır⁷³. Tasarım, temelde ürün ile kullanıcı arasındaki etkileşimi esas almaktadır. Kanun'da tasarım korumasının amacı; teknolojik, ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleşmesine katkı sağlamak şeklinde tanımlanmış (SMK m. 1), telif korumasının amacı ise; eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin eser üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek ve korumak şeklinde belirlenmiştir (FSEK m. 1). Bu nedenle FSEK kapsamında eser, eser sahibi için korunurken, tasarım hukukunda koruma teknolojik, ekonomik ve sosyal ilerleme açısından ele alınmaktadır⁷⁴.

Bir tescilli tasarım sahibine inhisari yetkiler verirken, eser sahipliği mali ve manevi hakların kaynağını oluşturmaktadır. Telif hukukunda, sahibinin hususiyetini taşımak kaydıyla, üçüncü kişiler tarafından meydana getirilen benzer eserler de korunur. Ancak, tescilli tasarımlar açısından, üçüncü kişinin oluşturduğu benzer tasarım, ilk tasarımın sahibinin haklarını ihlâl edeceğinden korunmaz⁷⁵. Bunun sonucu olarak, telif hukuku korumasına dayanan tasarım sahibinin, sonraki tasarımın, kendi tasarımına benzediğini ispat etmesi yetmez; ayrıca sonraki tasarımın, kendi tasarımından kopyalandığını da ispatlaması gerekir⁷⁶. Oysa tasarım hukukuna dayanan tasarım

⁶⁷ **Fidan**, Endüstriyel Tasarımlar, s. 448.

⁶⁸ 6769 sayılı SMK ile sadece marka suçlarına yer verilmiş olup, diğer sınai haklar yönünden cezai müeyyide öngörülmemiştir.

⁶⁹ **Fidan**, Endüstriyel Tasarımlar, s. 440.

⁷⁰ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 45.

⁷¹ **Öztaş**, s. 650.

⁷² **Alıcı**, s. 2214.

⁷³ **Tekinalp**, s. 113.

⁷⁴ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 58.

⁷⁵ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 58.

⁷⁶ **Şehirli**, Tasarımlar, s. 34.

sahibinin kendi tasarımı ile sonraki tasarımının aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzer olduğunu ispatlaması gerekli ve yeterlidir (SMK m. 81/1-a)⁷⁷. Çünkü sonraki tasarımın öncekinin kopyası olduğu yönündeki karinenin aksini ispat yükü sonraki tasarımcı üzerindedir⁷⁸. Bu noktada ispat külfeti açısından telif hukuku korumasının tasarım korumasından daha zor şartlar içerdiği söylenebilir. Bununla birlikte, eser olma şartlarını karşılayan ve kopyalamanın ispatına elverişli tescilsiz tasarımların FSEK kapsamında korunmasının en elverişli koruma olduğu anlaşılmaktadır⁷⁹.

Bir diğer farklılık ise koruma süreleri bakımından söz konusudur. Tescilli tasarımın koruma süresi beşer yıllık dönemler halinde en fazla yirmi beş yıl (SMK m. 69/1), tescilsiz tasarımın koruma süresi kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıl (SMK m. 69/2), telif hukukunda eser için öngörülen koruma süresi ise eser sahibinin hayatı boyunca ve ondan sonraki yetmiş yıldır (FSEK m. 27/1). Bir tasarım, telif mevzuatı ile de korunduğunda, hak sahibi, tasarım hukukunda öngörülen koruma süresinin dolması halinde, telif mevzuatına dayanabilecektir.

III. TASARIMLARIN HAKSIZ REKABET KAPSAMINDA KORUNMASI

A- HAKSIZ REKABET HUKUKU İLE TASARIM HUKUKU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tescilli veya tescilsiz tasarımların korunması için ayrıca haksız rekabet hükümlerine başvurulabileceği Kanun'da açıkça belirtilmemiştir. Fikri mülkiyet haklarına tecavüz halleri, temelde haksız fiil niteliği taşımaktadır. Bu fiiller, ticari hayat içinde gerçekleştiği takdirde aynı zamanda haksız rekabet (TTK m. 54) oluşturacaktır. Bu durumda, tasarım hakkına yönelik her türlü haksız fiil karşısında özel hükümlere alternatif olarak haksız rekabet hükümlerine dayanmak mümkün olabilecektir⁸⁰.

TTK'nin 54 ila 63. maddeleri arasında haksız rekabete ilişkin hükümler düzenlenmiştir. TTK'nin 54. maddesinde "amaç ve ilke" başlığı altında haksız rekabete ilişkin genel ilke gösterilmekte, TTK'nin 55. maddesinde ise haksız rekabet oluşturan, dürüstlük kuralına aykırı davranışların ve ticari uygulamaların başlıcaları sayılmaktadır. Buradaki "başlıca" ifadesi maddede gösterilen haksız rekabet hallerinin sınırlı sayıda olmadığını, bunların örnek olarak sayıldığını ifade etmektedir.

TTK'nin 54/1 maddesinde haksız rekabete ilişkin hükümlerinin amacı "*bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması*" olarak gösterilmiştir. TTK'nin 54/2 maddesinde ise hangi davranış ve uygulamaların haksız rekabet teşkil edeceği "ilke" olarak "*Rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar haksız ve hukuka aykırıdır*" şeklinde belirtilmiştir. Bu madde haksız rekabete ilişkin temel ilkeyi gösteren tanım ve haksız rekabetin tespitini doğrudan belirlemeye yarayan bir genel hüküm niteliğindedir⁸¹.

Bir davranış veya uygulamanın haksız rekabet teşkil edip etmediği konusunda öncelikle TTK'nin 55. maddesine bakılması gerekir. Bu maddede sayılan hallerden birisi veya bu maddede sayılan hallere örnekseme yoluyla dâhil edilebilen başka haller söz konusu ise haksız rekabetin bulunduğu, başka bir deyişle, dürüstlük kuralına aykırı davranış veya ticari uygulamanın varlığı kabul edilir. Söz konusu davranış veya uygulama TTK'nin 55. maddesinde sayılan haksız rekabet hallerine uymuyorsa veya burada sayılan hallere örnekseme yoluyla dâhil edilemiyorsa bu durumda genel hüküm niteliğindeki TTK'nin 54/2 maddesine başvurulabilir⁸².

⁷⁷ **Fidan**, Endüstriyel Tasarımlar, s. 446.

⁷⁸ **Şehirli**, Tasarımlar, s. 34.

⁷⁹ **Fidan**, Endüstriyel Tasarımlar, s. 446.

⁸⁰ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 60.

⁸¹ **Nomer Ertan**, Füsün & **Ülgen**, Hüseyin & **Helvacı**, Mehmet & **Kendigelen**, Abuzer & **Kaya**, Arslan (2015), Ticari İşletme Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, On İki Levha, s. 530; **Şehirli Çelik**, Feyzan Hayal (2014), Tasarımların Haksız Rekabet Hükümlerine Korunması – Fikri Mülkiyet ve Haksız Rekabet Hukuku İlişkisi Odaklı Bir İnceleme, 1. Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 145.

⁸² **Nomer Ertan**, s. 530.

TTK'nin 55. maddesinde düzenlenen özel haksız rekabet hallerinin bir kısmı doğrudan tasarımların korunmasıyla ilgili olup, bu hallerden tasarımlara ilişkin en önemli haksız rekabet hali TTK'nin 55/1-a-4 maddesinde “başkasının malları, iş ürünleri, faaliyetleri veya işleri ile karıştırılmaya yol açan önlemler almak” şeklinde belirtilen haksız rekabet halidir. Buna göre, TTK'nin 54/2 maddesi de gözetildiğinde, bir kişi tarafından, başkasının malları, iş ürünleri, faaliyetleri veya işlerinin bir benzerini veya aynısının, iş ve faaliyetlerinde ticari amaçlı olarak kullanılması ve söz konusu malın veya iş ürününün piyasaya sunulması karıştırılma (iltibas) teşkil eder ve haksız rekabet oluşturur⁸³.

TTK'nin 55/1-a-4 maddesinde karıştırılmaya yol açabilecek hususlar belirtilirken, mülga 6762 sayılı TTK'nin 57/5 maddesinde yer alan ve kullanılmasının haksız rekabet teşkil ettiği ifade edilen “tanıtma vasıtalarına” yer verilmemiştir. Oysa mülga 6762 sayılı TTK'nin 57/5 maddesinde “başkasının haklı olarak kullandığı ad, unvan, marka, işaret gibi tanıtma vasıtalarıyla iltibasa meydan verebilecek surette ad, unvan, marka, işaret gibi tanıtma vasıtaları kullanmak” da haksız rekabet olarak kabul edilmişti. TTK'nin 55/1-a-4 maddesinde tanıtma vasıtalarından özellikle bahsedilmemiş olması, hükmün kapsamını daraltan değil, genişleten bir tercihtir⁸⁴. SMK'nin 55/1 maddesindeki tasarım tanımından hareketle SMK kapsamında tasarım sayılan ürünlerin TTK'nin 55/1-a-4 maddesinde belirtilen “mallar, iş ürünleri, faaliyetler veya işler” kapsamında yer aldığı konusunda tereddüt bulunmamaktadır⁸⁵. Ayrıca TTK'nin 55/1-a-4 maddesinin gerekçesinde yer alan “karıştırılmanın dış görünüm koruması, takdim, şekil, tasarım ve donanın koruması olduğu” şeklindeki açıklama da tasarımların madde kapsamında yer aldığını göstermektedir.

Tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunması sadece TTK'nin 55/1-a-4 maddesiyle sınırlı değildir. TTK'nin 55. maddesi kapsamında örnek olarak sayılanlardan olmayan bir haksız davranış veya uygulama da TTK'nin 54/2 maddesi kapsamında haksız rekabet oluşturabilir⁸⁶.

SMK kapsamında getirilen koruma genel olarak tescil ilkesine dayanmakta ve tescil ile birlikte hak sahibine verilen inhisarî yetkiler kapsamında mutlak haklar sağlanmaktadır⁸⁷. Buna göre, tescilli bir tasarımın izinsiz kullanımı veya taklit edilmesi doğrudan tasarım hakkına tecavüz oluşturmakta; fail bakımından ek bir subjektif şart aranmamaktadır⁸⁸. Dolayısıyla, tescil ile tanınan mutlak hakların ihlali halinde üçüncü kişinin iyi niyetli olması, hak sahibine kanunen tanınan yetkileri bilmemesi veya ihlal fiilinin araç ve yöntemleri önem taşımaz⁸⁹. O halde bir hak, inhisarî yetkiler vermiyorsa ve bu hak, sahibinin rızası dışında üçüncü kişiler tarafından haksız olmayan bir şekilde kullanılıyorsa haksız rekabetin varlığından söz edilemeyecektir⁹⁰. Burada haksız rekabet hukuku kapsamında koruma sağlanabilmesi için fiili gerçekleştiren kişinin eylemi belirleyici olacak, tecavüz eyleminin hangi araç veya metotlar kullanılarak gerçekleştirildiği önem taşımayacaktır⁹¹.

TTK'nin 55/1-a-4 maddesinden bir ürünün sadece aynen üretilmesi veya taklit edilmesi değil, ayrıca karıştırılma tehlikesine sebebiyet verilmesinin haksız rekabet olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır⁹². Kısaca, taklit halinde karıştırılma ihtimali yüksek ise de taklit eylemi kendiliğinden, başlı başına haksız rekabet için yeterli olmamakta, ister kusurlu ister kusursuz olarak yapılan bir üretim veya kullanım olsun, herhalde karıştırılma tehlikesinin oluşması gerekmektedir⁹³.

⁸³ Nomer Ertan, s. 543

⁸⁴ Nitekim 6102 sayılı TTK'nin genel gerekçesinde emek ilkesinin güçlendirildiği ve etki alanının genişletildiği belirtilmiştir. TTK'nin 55/1-(a)-4 maddesinde “başkasının malları, iş ürünleri, faaliyetleri veya işleri ile karıştırılmaya yol açan önlemler almak” haksız rekabet halleri arasında sayılmıştır. Bu hükmün gerekçesinde mülga 6762 sayılı TK'nin 57/5 maddesine denk geldiği ayrıca belirtilmiştir.

⁸⁵ Şehirli Çelik, Haksız Rekabet, s. 168.

⁸⁶ Şehirli, Tasarımlar, s. 17.

⁸⁷ Tekinalp, s. 7.

⁸⁸ Şehirli, Tasarımlar, s. 7.

⁸⁹ Şehirli, Tasarımlar, s. 7.

⁹⁰ Suluk, Çoklu Tasarım, s. 61.

⁹¹ Şehirli, Tasarımlar, s. 8.

⁹² Karaman Odabaş, s. 165.

⁹³ Aslan, İ.Yılmaz (2001), “Endüstriyel Tasarım Haklarının Kullanılması Haksız Rekabet ve Rekabet Hukuku İlişkileri:

Tasarım hukuku ve haksız rekabet hukukunun sağladığı koruma arasındaki en önemli fark bu iki kurumun konusu ve amacıdır. Gerçekten, tasarım hukukunun konusu fikri bir çaba sonucu ortaya çıkan ürün iken, haksız rekabet hukukunun konusu rekabet hakkının kötüye kullanılmasının engellenmesi ve dürüstlük kuralı çerçevesinde hareket edilmesidir⁹⁴. Yine tasarım hukukunun amacı tasarımı ve bu tasarımın sahibini korumak iken, haksız rekabetin amacı, emeğin korunması sonucunda dürüst ve bozulmamış rekabet ortamının oluşturulması ve bunun korunmasıdır⁹⁵.

B. TESCİLLİ TASARIMLARIN HAKSIZ REKABET HÜKÜMLERİNE GÖRE KORUNMASI

AB mevzuatında tescilli ve tescilsiz tasarımların korunmasında kümülatif koruma ilkesi açıkça benimsenmiş ve topluluk düzenlemelerinde tasarımların, topluluğun diğer fikri mülkiyet mevzuatı ile korunmasının üye ülke hukuklarındaki fikri mülkiyet mevzuatına ve haksız rekabet hükümlerine göre ayrıca korunmasına engel olmayacağı açıkça ortaya konulmuştur⁹⁶. 6/2002 sayılı Topluluk Tüzüğü'nün 96. maddesinde bu husus "*Bu tüzüğün hükümleri, Topluluk hukukunun hükümlerine veya tescilsiz tasarımlar, markalar veya diğer ayırt edici işaretler, patentler ve faydalı modeller, kişilik hakları ve haksız rekabete ilişkin üye ülke hukuklarına hâle gelmeksizin uygulanır. Topluluk tasarımı ile korunan bir tasarım, tasarımın meydana getirildiği veya herhangi bir şekilde tespit edildiği tarihten itibaren üye ülkelerin fikri hak korumasından da yararlanır. Yararlanılan korumanın kapsamı, koşulları ve aranan orijinallik düzeyi her üye ülke tarafından belirlenir*" şeklinde ifade edilmiştir.

Türk Hukukunda tasarım hukuku ile haksız rekabet hukuku arasında özel hüküm - genel hüküm ilişkisi olduğu kabul edilmekle birlikte tescilli tasarımların korunmasında önceliğin hangi hü-

kümlerde olduğu açısından tartışma bulunmaktadır. Öğretide bir görüş, haksız rekabet hukuku ile tasarım hukuku arasında özel hüküm-genel hüküm ilişkisi bulunduğu ve özel hükmün öncelikle uygulanması gerektiği yönündedir. Bu görüşe göre, özel hüküm-genel hüküm ilişkisinde özel hüküm öncelikli, genel hüküm ise bunu tamamlayıcı olarak uygulanacak, özel hükümde yer alan boşlukların, bunun amacına uygun olarak genel hükümler çerçevesinde tamamlanması gerekecektir⁹⁷.

Diğer görüş ise, haksız rekabet hükümlerinin tasarım hukuku ile birlikte kümülatif uygulanması gerektiği yönündedir.⁹⁸ Bu görüşe göre, tescilli tasarım sahibi, koruma süresi içerisinde aynı anda hem tasarım hem de haksız rekabet hükümlerine dayanabilir⁹⁹. Buna göre, korumanın dayandığı ilkeler farklı olduğu için haksız rekabet hükümleri tasarım hukuku yanında, ikinci derecede değil, gereğinde ve şartları varsa, doğrudan ve birinci dereceden uygulanır. Zira telif ve sınai mülkiyet hukukunun konusu, eser ve sınai mülkiyet haklarının korunması iken, haksız rekabet hukukunun konusu, dürüstlük ilkesine aykırı ticari uygulamalara karşı, işletmesel çabayı, birikimi ve yatırımı kapsayan emeğin korunmasıdır¹⁰⁰. Ayrıca tasarım hukuku ile haksız rekabet hükümleri arasında genel hüküm-özel hüküm ilişkisi olduğundan, tasarım sahibi kural olarak genel hüküm olan haksız rekabete de dayanabilecekse de özel hüküm, bir konuda sınırlama öngörerek korumayı esirgemişse o konuda genel hükme dayanılarak korumadan yararlanılamayacaktır¹⁰¹. Hak sahibi, özel

Bir Mahkeme Kararı Üzerine Düşünceler", FMR, C: 1, S: 1, s. 24.

⁹⁴ **Şehirli**, Tasarımlar, s. 7.

⁹⁵ **Karaman Odabaş**, s. 165.

⁹⁶ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 48.

⁹⁷ **Şehirli Çelik**, Haksız Rekabet, s. 49; **Karaman Odabaş**, s. 168.; **Nomer Ertan**, s. 544.

⁹⁸ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 45; **Tekinalp**, s. 37; **Oruç**, Murat; Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası, İstanbul, 2009, On İki Levha, 1. Baskı, s. 19.

⁹⁹ **Tekinalp**, s. 37; **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 60; **Oruç**, s. 19; **Suluk & Orhan**, s. 117. Yazarlar, tasarımlarda kümülatif korumanın, ne tam olarak yığılması ne de yarışmayı ifade ettiğini, özel hüküm ve genel hüküm ilişkisi yoksa bir nevi hukukî sebepler yığılması olduğunu, seçme zorunluluğunun olmadığını, hak sahibinin şartları varsa patent, marka, fikir ve sanat eserleri mevzuatından birine, bir kaçına veya tamamına aynı anda dayanabileceğini, özel hüküm karşı tarafı koruyorsa genel hükme dayanılamayacağını, genel hüküm özel hükme göre daha elverişli olmamakla birlikte, hak sahibi genel hükme dayanmış ise bu halde taleple bağlılık ilkesinin devreye gireceğini vurgulamaktadır.

¹⁰⁰ **Tekinalp**, s. 37.

¹⁰¹ **Suluk**, Tasarım Hukuku, s. 670.

hükme göre daha elverişli olmayan genel hükme dayandığı takdirde hakim için taleple bağlılık söz konusu olacaktır.

Kanaatimizce de tasarım hukuku kapsamındaki koruma ile haksız rekabet hükümlerine ilişkin korumanın amacı, konusu ve korunan menfaatler birbirinden farklı olduğuna göre kümülatif koruma ilkesinin benimsenmesi ve şartların oluşması halinde, bir sıraya tabi olmadan her iki korumadan da yararlanılması mümkündür. Kümülatif koruma ilkesi, özel hüküm-genel hüküm ilişkisinin yok sayılmasını gerektirmemektedir¹⁰². Bir ihlal halinde tasarım sahibi, özel hüküm aksini öngörmediği sürece, genel hüküm niteliğindeki haksız rekabet kurallarına dayanabilir¹⁰³.

Tescilli tasarım, sahibine inhisarî yetkiler verdiği için tasarımın başka birisi tarafından izinsiz kullanılması tecavüz oluşturur. Hak sahibi tasarım veya haksız rekabet hükümlerine göre koruma talep edebilir. Gerekli şartların bulunması halinde haksız rekabet hükümleri tasarım hukuku yanında doğrudan uygulanabilir¹⁰⁴. Uygulamada tasarıma ilişkin olarak açılan davalarda sıklıkla eylemin hem özel hükümle korunan hakka tecavüz teşkil ettiği hem de haksız rekabet teşkil ettiği belirtilerek koruma talep edildiği görülmektedir¹⁰⁵.

Koruma süresi dolan veya tescili yenilenmeyen tescilli tasarımların haksız rekabet hükümlerine göre korumasının devam edip etmeyeceği hususu tartışılması gereken bir başka konudur. Bu nitelikte bir tasarımın, haksız rekabet hükümleri ile korunmasının “tasarımın süresiz korunması” anlamına gelip gelmediği tereddüt oluşturmaktadır¹⁰⁶. Zira haksız rekabet hükümleri kapsamında koruma süreyle sınırlı olmamakla birlikte, tasarım koruması sona erdikten sonra devam edecek koruma yine bir tasarım koruması olmayacaktır.

Ayrıca, ilk korumanın sona erdiği noktada yeni bir korumanın devreye girebilmesi için bu ikinci korumanın gerektirdiği şartların mevcut olması gerekir¹⁰⁷.

Bu nedenle, süresi dolan tasarım koruması yerine haksız rekabet korumasının devam etmesi, bireysel menfaatlerini toplumun menfaatlerine tercih etmek¹⁰⁸ şeklinde yorumlanamaz. Tasarım sahibine, fikri mülkiyet hukukunda tanınan sınırlı süreli koruma, onun bu alandaki yatırımını teşvik niteliği taşır. Tasarım sahibine, sınırlı koruma süresi sonunda kümülatif koruma kapsamındaki bütün haklarını topluma terk etmenin yeterli bir gerekçesi bulunmamaktadır.

Tasarım sahibinin, tasarım için yaptığı emek ve masrafların karşılığını fikri mülkiyet koruması ile elde etmiş ve bu konuya ilişkin yatırımlarının geri dönüşümünü sağlamış olması da korumanın tamamen sona ermesini yeterince izah etmez¹⁰⁹. Ancak, koruma süresi dolan tasarım için haksız rekabet hukukunun aradığı koruma şartları da bulunmuyorsa artık tasarımın kamuya mal olduğundan söz etmek mümkündür¹¹⁰. Koruma süresi bitmesine rağmen, haksız rekabet hükümlerine başvurarak koruma sağlamak bu temel ilkeye aykırılık oluşturacaktır.

Tasarımın koruma şartları bulunmadığı halde tescil edilmiş olması karşısında¹¹¹ veya sürenin dolması halinde haksız rekabet korumasının devam edip etmeyeceği hususunda farklı ihtimaller olabilir. Tescil öncesi, haksız rekabet koruması kapsamında yer almakla birlikte tasarım korumasının gerektirdiği şartları taşımayan bir tasarım, koruma süresi dolduğu durumda, önceki koruma şartlarını muhafaza etmeye devam ettiği takdirde tescil öncesi duruma dönmüş olacaktır.

¹⁰² Benzer görüş için Bkz. **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 60.

¹⁰³ **Suluk**, Cahit (2014), “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Tescilsiz Sınai Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri İle Korunması (Karşılaştırmalı Hukuk Işığında)”, FMR Dergisi, S:1, s. 186.

¹⁰⁴ **Tekinalp**, s. 37; **Suluk**, Karşılaştırmalı Hukuk Işığında, s. 187.

¹⁰⁵ **Oytaç**, Kutlu (2003), “Marka Hukuku Korumasının Endüstriyel Tasarım ve Haksız Rekabet Hükümleri İle Birlikte Ele Alınması”, FMR, C. 3, s. 59.

¹⁰⁶ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 63; **Karaman Odabaşı**, s. 174.

¹⁰⁷ “...davacı tasarımının özgün bir tasarım olduğu, davalıların bir zorunluluk olmamasına rağmen davacı tasarımının birebir aynısını kullandıkları, ... tecavüz ve haksız rekabetin gerçekleştiği...” Yargıtay 11. HD.’nin 30.10.2017 tarih ve 2016/3608 E., 2017/5835 K.

¹⁰⁸ **Suluk**, s. 22; **Fidan**, Tescilsiz Tasarımlar, s. 62.

¹⁰⁹ Karş. **Karaman Odabaşı**, s. 175.

¹¹⁰ **Suluk**, Kümülatif Koruma, s. 63.

¹¹¹ Yargıtay 11. HD. 20.11.2017 tarih ve 2016/4184 E., 2017/6317 K.

Koruma süresi dolan bir tasarımın, izinsiz olarak ve kaynağı konusunda kamuoyunu yanıltıcı şekilde kullanılması da gerekli şartlar altında marka hakkı ihlali ile birlikte haksız rekabet oluşturur¹¹². Bir tasarımın, üzerindeki tasarım sahibine ait ticaret unvanı, işletme adı ve sair tanımlayıcı ve ayırıcı unsurlarla kopyalanması halinde de durum böyledir.

SMK'nin 59/4 maddesinde; bileşik ürünün görünümüne bağımlı olan parçaların, birleşik ürüne orijinal görünümünü yeniden kazandırmak üzere onarım amacıyla ve “*bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla*” tasarımın piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra kullanılmasının tasarım hakkının ihlali sayılmayacağı belirtilmiştir. Bu maddede geçen, parça tasarımlarının piyasaya ilk sürüldüğü tarihten üç yıl sonra üçüncü kişilerin “*bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla*” kullanabilecekleri hükmü, koruma süresi dolan tasarımların kaynağı konusunda kamuoyunu yanıltıcı şekilde kullanılmaması şartıyla haksız rekabet korumasından yararlanamayacağı düşüncesini destekler niteliktedir¹¹³. Aynı şekilde SMK'nin 59/4 maddesi gereğince, parça tasarımlarının, koruma süreleri dolmasından sonra, bu parçaların kaynağı konusunda yanıltıcı olmamak şartıyla kullanılması tasarım hakkını ihlal etmez.

Tescilli bir tasarım, koruma süresi içinde yaygın olarak kullanılan bir tasarım haline gelmişse artık haksız rekabet korumasından da yararlanamayacaktır¹¹⁴. Çünkü bu durumda tasarımın özgünlüğü ve haksız rekabet koruma şartları mevcut olmayacağından böyle tasarımın kullanılması veya taklit edilmesi haksız rekabet oluşturmazdır. Bunun için de taklit edilen kaynak açısından korumayı gerektiren bir unsur bulunmaması gerekir.

Tescil edildikten sonra yenilik ve ayırt edici niteliği bulunmadığı için hakkında hükümsüzlük kararı verilen tasarımların haksız rekabet hükümleriyle korunması bakımından da bir ayırım yap-

mak gerekir. Böyle bir tasarım, tescil edildiği esnada, başkasının kullanımını engellemeye dönük bir hak ve yetki barındırıyorsa, hükümsüzlük kararı ile yine bu ilk hale dönülmüş olur. Hükümsüzlük kararı, tasarımın örneğin ülke veya dünyanın birçok yerinde herkes tarafından bilinen ve kullanılan bir tasarım olmasından kaynaklanıyorsa, karar sonrasında yine bu duruma dönülmüş olacaktır¹¹⁵.

C. TESCİLSİZ TASARIMLARIN HAKSIZ REKABET HÜKÜMLERİ KAPSAMINDA KORUNMASI

AB mevzuatında 6/2002 sayılı Topluluk Tüzüğü'nün 12. maddesinde, tescilli tasarımların koruma şartları olan yenilik ve ayırt edici nitelik taşıyan tescilsiz tasarımların, Toplulukta kamuya sunulmasından itibaren üç yıl süreyle koruma göreceği düzenlenmiştir. Böylece Topluluk Tüzüğü'nde “topluluk tescilsiz tasarımı” adı altında yeni bir koruma modeli benimsenmiş, bu bazı üye ülkelerin, bu tasarımları fikir ve sanat eserleri mevzuatına göre korumamasından dolayı kabul edilmiş ve “topluluk tescilsiz tasarımı”nın şekillenmesinde özellikle tekstil ve moda gibi ömrü kısa olan ürünlerin bulunduğu sektörlerin ihtiyaçları etkili olmuştur¹¹⁶.

Tescilsiz tasarımların korunmasına, tasarım sayısının çok olduğu ve sürekli yeni tasarımların geliştirildiği tekstil, moda ve takı sektörü gibi sezonluk üretim yapan, hızlı tüketimin olduğu ve tasarımların da hızla değiştiği sektörler bakımından ihtiyaç duyulmaktadır¹¹⁷. Çünkü tescil sisteminin yavaş işlemesi veya tescil işleminin ihmal edilmesi özgün birçok tasarımın korumadan tamamen mahrum kalmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca, fikri emek, çaba ve sermaye harcanarak üretilen ve geliştirilen bazı tasarımların, sırf pazar şartları nedeniyle tescil edilemediği, tescilin ekonomik bulunmadığı, küçük ve orta ölçekli sanayi

¹¹² Suluk, Kümülatif Koruma, s. 63; Şehirli Çelik, Haksız Rekabet, s. 311.

¹¹³ Suluk, Kümülatif Tasarım, s. 63.

¹¹⁴ Karaman Odabaşı, s. 174.

¹¹⁵ Karş. Suluk, Çoklu Koruma, s. 62.

¹¹⁶ Suluk, Kümülatif Koruma, s. 52.

¹¹⁷ Şehirli, Tasarımlar, s. 11.

kuruluşları için tescil prosedürü ve giderlerinin sorun olduğu durumlar da olabilmektedir¹¹⁸.

Türk Hukukunda 6/2002 sayılı Topluluk Tüzüğü dikkate alınarak tescilsiz tasarımların tescilli tasarımlar kadar geniş olmasa da tasarım hukuku kapsamında korunması ilk defa SMK ile gündeme gelmiştir. Bu husus SMK'nin 55/4 maddesinde “tasarım; bu Kanun hükümleri uyarınca tescil edilmiş olması halinde tescilli tasarım, ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olması halinde ise tescilsiz tasarım olarak korunur” şeklinde belirtilmiştir. 554 sayılı KHK döneminde yalnızca tescilli tasarımlar tasarım hukuku kapsamında korumaya alınmış, tescilsiz tasarımların korunması ise 554 sayılı KHK'nin 1/2 maddesi gereğince genel hükümlere tabi kılınmıştır. Genel hükümlerden kasıt; TTK'nin haksız rekabete ilişkin hükümleri, FSEK, TMK'nin kişilik hakkına ilişkin hükümleri ve TBK'nin haksız fiillere ilişkin hükümleridir¹¹⁹.

SMK ile getirilen tescilsiz tasarım koruması, tescilli tasarım koruması kadar geniş bir koruma değildir¹²⁰. Gerçekten, SMK'nin 59/1 maddesinde belirtildiği üzere, tasarımdan doğan haklar münhasıran tasarım sahibine ait olduğu için, üçüncü kişiler, tasarım sahibinin izni olmadan koruma kapsamındaki tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünü üretmez, piyasaya sunamaz, satamaz, ithal edemez, ticari amaçlı kullanamaz veya bu amaçlarla elde bulunduramaz ya da bu tasarım veya tasarımın uygulandığı ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunamaz. Tescilsiz tasarım ise sahibine, bu fiilleri engelleme hakkını sadece korunan tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması halinde verir (SMK m. 59/2). Ayrıca korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez (SMK m. 59/2).

Tescilsiz tasarımlar için sağlanan hakların tescilli tasarım hakkına göre daha sınırlı kaldığı SMK'nin 59/2 maddesinin gerekçesinde; “Tescilsiz tasarım hakkı tekel hakkı olmayıp, sadece tasarımın kopyalanmasını önleyici bir hak sağlamaktadır. Tescilli tasarımdan farklı olarak, tescilsiz tasarım hakkının kullanılabilmesi için ihlal durumunda kötü niyetin varlığı şarttır. Tescilsiz tasarım hakkının varlığından haberdar olamayacak kişilere karşı bu hakkın kullanılması da mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla tescilsiz tasarım hakkından haberdar olmayan kişinin, bu tasarımdan bağımsız olarak bir tasarım geliştirmesi durumunun kopyalama sayılmayacağı” ifadeleriyle belirtilmiştir¹²¹. Bu, tescilsiz tasarım korumasının sadece kötü niyetli kopyalamaya (taklide) karşı ileri sürülebileceği, tescilli tasarım sahibinin sahip olduğu diğer hakların tescilsiz tasarım sahibi tarafından kullanamayacağı anlamına gelmektedir.

554 sayılı KHK döneminde tescilsiz tasarımların genel hükümler çerçevesinde korunacak olması ve özellikle haksız rekabet hükümleri noktasında koruma süresi yönünden bir düzenlemeye gidilmemesi tasarım korumasıyla bağdaşmamaktaydı¹²². Gerçekten, tescilli tasarımlar en fazla yirmi beş yıl korunurken ve koruma süresi dolduktan sonra hiçbir emek harcanmadan aynen taklit edilse dahi başlı başına haksız rekabet hükümlerine göre koruma görmezken, tescilsiz tasarımların süresiz olarak korunması söz konusu olabilmekteydi. Yine, tescilsiz tasarımın, haksız rekabet hükümlerinin süresiz ve kapsamlı korumasından, tescilli tasarımların ise sadece özel düzenlemenin sağladığı korumadan yararlanması, bazı konularda tescilsiz tasarımların tescilli tasarımlardan daha avantajlı bir duruma gelmesi sonucunu ortaya çıkmaktaydı¹²³. Bu nedenle tescilsiz tasarımlara, haksız rekabet hükümleri gereğince taklide karşı süresiz koruma sağlanmasının tasarım korumasıyla bağdaşmadığı ve tasarım tescilinin önemini azalttığı gerekçesiyle eleştiri konusu olmaktadır¹²⁴.

¹¹⁸ Güneş, İlhami (2007), “Endüstriyel Tasarım Tescilinin Sağladığı Hukuksal ve Cezai Koruma ile Uygulama Sorunları”, FMR, S: 3, C: 7, s. 29.

¹¹⁹ Suluk, s. 311.

¹²⁰ Yurduseven, s. 681.

¹²¹ Bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss3.pdf>>, s.e.t. 15.12.2018.

¹²² Suluk, Kümülatif Koruma, s. 65.

¹²³ Karaman Odabaşı, s. 136.

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Suluk, Kümülatif Tasarım, s. 66.

Ayrıca 554 sayılı KHK döneminde Yargıtay istikrarlı olarak tescilsiz tasarımların taklit edilmesini başlı başına haksız rekabet olarak kabul etmekte ayrıca tescilsiz tasarım tanınmış olsa dahi ürünler arasındaki benzerliğin iltibasa yol açmasını aramaktaydı¹²⁵. Bu durum özellikle tekstil ve moda

gibi efektif ticari anlamda kısa bir ömre sahip olan ürünlerin yoğun olduğu sektörlerde taklidin artmasına sebep olmaktadır.

554 sayılı KHK döneminde sıkça rastlanılan bu gibi sorunlar nedeniyle tescilsiz tasarım koruması öngörülmüştür. Bu husus SMK'nin 55. maddesinin gerekçesinde; *"Tescilsiz tasarımlar için sağlanan korumanın genel hükümlere bırakılmış olması tescilsiz tasarım korumasında 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun haksız rekabete ilişkin hükümleriyle 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerinin uygulanması sonucunu doğurmuştur. Tescilsiz tasarımlarla ilgili somut olaylarda Türk Ticaret Kanunu anlamında haksız rekabetin bulunup bulunmadığı veya tasarımın Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu anlamında eser sayılıp sayılmayacağına tespiti ve adı geçen hükümlerin ne ölçüde uygulanacağına belirlenmesinde birtakım güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Bazı durumlarda (tescili iptal edilmiş olan veya koruma süresi sona ermiş tescilli tasarımlar için dahi) bu düzenlemelerin kapsamı çok geniş yorumlanabilmektedir. Tescilsiz tasarımlar için özel koruma olmaması nedeniyle bunlarla ilgili koruma süresi için bir sınırın varlığından söz edilememektedir. Aynı şekilde bu hükümlerin dar çerçevede yorum-*

¹²⁵ "Dava, Türkiye'de tescilli bulunmayan tasarıma dayalı haksız rekabetin önlenmesi ve tazminat istemlerine ilişkin olup mahkemece yazılı gerekçe ile davanın kısmen kabulüne karar verilmiş ise de yapılan inceleme ve değerlendirme hüküm kurmaya yeterli bulunmamaktadır. Dava tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan mülga 6762 sayılı TTK'nın 56. maddesi uyarınca, haksız rekabet aldatıcı hareket ve hüsnüniyet kaidelerine aykırı suretlerle iktisadi rekabetin her türlü suistimalidir. Aynı Yasa'nın 57/5. fıkrasında haksız rekabet olarak kabul edilen eylemler; "başkasının emtiası, iş mahsulleri, faaliyeti veya ticari işletmesiyle iltibaslar meydana getirmeye çalışmak veya buna müsait bulunan tedbirlere başvurmak, hususiyile başkasının haklı olarak kullandığı ad, unvan, marka işaret gibi tanıtma vasıtalarıyla iltibasa meydan verebilecek surette ad, unvan, marka gibi tanıtma vasıtalarını kullanmak" olarak belirtilmiştir. Dava konusu tasarım uzun yıllar önce yurt dışında piyasaya sunulmuş ve Türkiye'de herhangi bir kişi adına tescilli tasarım niteliğinde olmadığına göre, ilke olarak söz konusu tescilsiz tasarımlar herkesin serbestçe kullanımına açık olup, bu tasarımların uygulandığı ürünler nedeniyle ortaya çıkan uyumsuzluklar da genel hükümlere göre çözümlenecektir. O halde, somut uyumsuzlukta da yukarıda açıklanan ilke ve TTK'nın 56. ve 57/5. maddelerinin birlikte değerlendirilmesi gereklidir. Dairemizin 30.05.2002 tarih ve 2240/5406 sayılı kararında da belirtildiği üzere, ilk defa yurt dışında kamuya sunulmuş bir tasarımın belli bir süre sonra Türkiye'de kullanılması durumunda şayet, Türkiye'de bu tasarımı ilk defa kullanan kişi büyük emek ve para harcayarak bu tasarımın kullanıldığı ürünü tanıtmış ve bir başkası da sırf bu tanınmışlıktan istifadeye yönelik olarak bu tasarımı aynen kullanmaya kalkışır ise, bu davranışın haksız rekabet olduğunun kabulü gerekmektedir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere, haksız rekabetin varlığı için; ilk defa yurtdışında piyasaya sunulan ve Türkiye'de de herhangi bir tescilli sınai hak ile korunmayan tasarımın uygulandığı ürünün, Türkiye'de ilk kez piyasaya sunulup, büyük emek ve para harcanarak tanınmış olması yeterli olmayıp, bir başkasının bu emek ve tanınmışlıktan haksız surette yararlanması ve iltibas önleyecek tedbirleri almaması gereklidir. Yukarıda da açıklandığı üzere, haksız rekabetin önlenmesindeki amaç, serbest piyasa düzeninde herkesin dürüstlük kuralları içerisinde hareket etmek suretiyle rekabet kurallarına uygun olarak piyasada faaliyet göstermesi ve sonuçta; mal ve hizmetlerin nihai tüketicilerinin aldatılmasına izin verilmeksizin kaliteli mal ve hizmetlerin piyasa kurallarına göre oluşan en uygun fiyatla satışa sunulmasıdır. Bu durumda, sonradan aynı sektörde faaliyet gösteren kişiler ticari hayatta dürüstlük ilkesine uygun bir şekilde ve iltibastan kaçınmak suretiyle piyasaya mal veya hizmet ürettikleri takdirde, piyasada ilk kez üretim yapan ürü-

nün tanınmasını sağlayan kişinin üstün hakkı bulunduğu bahisle, sonradan faaliyete başlayan kişilerin eylemleri haksız rekabet olarak nitelendirilemez. Böyle bir üstün hakkın varlığının kabulü aynı zamanda, rekabet hukuku ilkelerine aykırı olarak piyasada o mal veya hizmetle ilgili tekel yaratılması ve serbest rekabetin ortadan kaldırılması suretiyle ekonominin sağlıklı bir biçimde gelişmesini engelleyeceğinden kabul edilemez. Somut uyumsuzlukta, mahkemece alınan bilirkişi raporunda taraflarca kullanılan tasarımlar arasında benzerlik ve iltibas bulunup bulunmadığı denetime elverişli bir biçimde incelenmemiş, dava açılmazdan evvel davacı tarafından yaptırılan tespit sonucu düzenlenen ve davalı tarafça itiraz edilen rapora atıfla kanaat bildirilmiştir. Dosya kapsamından da davalıların söz konusu ürünler üzerinde davacının haklı olarak kullandığı tanıtma vasıtalarıyla iltibas oluşturacak şekilde işaret ve benzeri tanıtma vasıtalarını kullanıp kullanmadıkları anlaşılamamaktadır. O halde mahkemece, yukarıda açıklanan ilkeler çerçevesinde davalıların eyleminin haksız rekabet teşkil edip etmediğinin belirlenmesi için yeni bir bilirkişi raporu alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde eksik incelemeye dayalı olarak hüküm tesisi doğru olmamış, hükmün bu nedenle bozulması gerekmektedir." Yargıtay 11. HD'nin 30.06.2015 tarih ve 2015/1456 E., 2015/8754 K.

lanması ise tasarımcının fikri emeğinin hak ettiği ölçüde değerlendirilmemesi anlamına gelmektedir. Ayrıca tasarım hukukuyla korunan ürünün görünümü iken, haksız rekabet hükümleriyle düzenlenen rekabet hakkının dürüstlük kuralları çerçevesinde uygulanmasıdır. Yargıtay uygulamalarına bakıldığında tasarımlarla ilgili haksız rekabetin varlığının belirlenmesinde çeşitli kriterler uygulanmaktadır. Bu kriterlerin en önemlilerinden birisi de ürünler arası benzerliğin karışıklığa (iltibasa) yol açıp açmadığıdır. Bu husus değerlendirilirken bazı durumlarda birbirine benzeyen ürünlerde farklı markalar kullanılmış olmasının iltibas olasılığını azalttığı veya ortadan kaldırdığı kabul edilebilmektedir. Bu nedenle haksız rekabetin varlığına dair bir sonuç çıkmaması ile birlikte tasarımlar koruma elde edememektedirler. Uygulamadaki belirsizliklerin giderilmesi, tescilsiz tasarımlara sağlanacak korumanın sınırlarının süre ve içerik açısından tescilli korumayı anlamsız kılmayacak şekilde çizilmesi gerekmektedir” şeklinde belirtilmiştir¹²⁶.

Görüldüğü üzere SMK'nin 55. maddesinin gerekçesinde, 554 sayılı KHK döneminde tescilsiz tasarımların genel hükümler çerçevesinde korunmasında özellikle haksız rekabet şartlarının oluşup oluşmadığı, tescilsiz tasarım korumasının kapsamının oldukça geniş yorumlandığı, iltibas değerlendirmesinde bazı hallerde farklı marka kullanımının haksız rekabeti ortadan kaldırdığı ve bu durumun tescilsiz tasarımları korumasız bıraktığı, ayrıca tescilsiz tasarımlara sağlanacak korumanın sınırlarının süre ve içerik açısından tescilli korumayı anlamsız kılmayacak şekilde çizilmesi gerektiği belirtilerek tescilsiz tasarım korumasının uygulamadaki belirsizliklerin giderilmesi amacıyla öngörüldüğü ifade edilmiştir.

Gerekçede 554 sayılı KHK döneminde tescilsiz tasarımların haksız rekabet hükümleri kapsamında korunmasında yaşanan sorunların açıkça ifade edilmesi karşısında yeni düzenleme ile bu sorunların giderilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. SMK'nin 55. maddesinin gerekçesinde “tescilsiz tasarımlara sağlanacak korumanın sınırları-

nın süre ve içerik açısından tescilli korumayı anlamsız kılmayacak şekilde çizilmesi gerektiği” açıkça vurgulandığına göre SMK döneminde tescilsiz tasarımların ayrıca haksız rekabet hükümleri kapsamında korunup korunamayacağı ve SMK ile öngörülen koruma süresinden sonra haksız rekabet hükümlerine dayanılıp dayanılmayacağı tartışılması gerekecektir.

Tescilsiz tasarımlar da artık tasarım hukukuna kapsamında kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıl süreyle sadece tasarımın kopyalanması ile sınırlı olarak korunduğuna göre bu süre içerisinde kümülatif koruma ilkesi gereğince aynı zamanda haksız rekabet hükümlerine de dayanılabilecektir. Tasarım hukuku ile haksız rekabet hükümleri arasında genel hüküm-özel hüküm ilişkisi olmakla birlikte, özel korumanın genel korumayı devre dışı bırakması mümkündür.

Tescilsiz tasarımlar için SMK'da öngörülen koruma, tescilli tasarım korumasına göre dar kapsamlı olsa da, genel hükümlere göre daha etkili bir koruma içermektedir. Bu halde üç yıllık koruma süresinin dolması ile tescilsiz tasarımın artık hiçbir şekilde korunmayacağı, topluma mal olacağı sonucuna doğrudan gidilemez. Zira bu konuda da tasarımın özel koruma süresinin dolduğu anda taşıdığı şartlara bakılması gerekir. Korumanın artık haksız rekabet kapsamında dahi olsa devam edemeyeceği bir zemin oluşmuş olabileceği gibi, tasarımın ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olduğu zamanın şartlarına da dönülmüş olabilir. Doğrudan, tasarım koruması ile birlikte haksız rekabet korumasının da sona erdiği sonucuna gidilemez.

Tescilsiz tasarım koruması esnasında haksız rekabet hükümlerine dayanılabilmesi için, tasarım koruması değil, haksız rekabet korumasının kendine özgü şartlarının mevcut olması gerekir.

Haksız rekabet hukukundan doğan farklı bir koruma dayanağı bulunmadığı takdirde, üç yıllık süre dolduktan sonra tescilsiz tasarım aynen taklit edilmiş olsa da haksız rekabet hükümlerine dayanılarak koruma talep edilemez¹²⁷. Böyle bir

¹²⁶ Bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss341.pdf>> s.e.t. 15.12.2018.

¹²⁷ Yargıtay 11. HD. 08.12.2014 tarih ve 2014/13234 E., 2014/19203 K.

tasarım, koruma süresinin sonunda üçüncü kişiler tarafından serbestçe kullanılabilir.

SONUÇ

Kümülatif koruma, tasarım sahibinin, tasarım hükümlerinin yanı sıra, şartları varsa diğer sınai mülkiyet hukuku kurallarına, eser sahipliği haklarına veya haksız rekabet hükümlerine dayanma imkânını ifade etmektedir.

Sahibinin hususiyetini taşıyan ve FSEK'te belirtilen eser grupları kapsamında mütalaa edilebilen tescilli veya tescilsiz tasarımlar, eser (FSEK 1/B-a) olarak da korunur. Bu durum kümülatif koruma ilkesinin bir gereği olup, tasarımın farklı koruma alanlarına girebilme özelliğine dayanır.

Sahibine inhisarî yetkiler veren tescilli bir tasarımın sahibinden izinsiz kullanılması tecavüz oluşturur. Böyle bir halde hak sahibi ister tasarım, isterse haksız rekabet hükümlerine dayanarak koruma talep edebilir.

Tasarım ile haksız rekabete özgü hukuki korumalar; amaç, konu ve korunan menfaattan farklı olduğundan, bir tasarım, gerekli şartları taşıması halinde haksız rekabet korumasından da yararlanabilir. Özel hüküm - genel hüküm ilişkisi kümülatif koruma ile birlikte geçerliliğini korumaya devam eder. Tasarım sahibi tecavüz karşısında tasarım koruması yerine haksız rekabete dayanabilirse de özel hükmün bunu sınırladığı haller olabilir.

Koruma süresi dolan tasarımların haksız rekabet hükümlerine göre korunması kendiliğinden gerçekleşmez. Bu tür tasarımların haksız rekabet hükümleri ile korunup korunmayacağı sonucuna kendiliğinden varılamaz. Bu nedenle, söz konusu çalışmaların, tasarım korumasının bittiği anda haksız rekabet korumasına layık bir konumda olup olmadığı değerlendirilmelidir. Zira tasarım hukuku yerine veya bundan sonra haksız rekabet korumasının devreye girebilmesi için, bunun kendi şartlarının mevcut olması gerekir.

Tescilsiz tasarımlar için özel hukuki koruma mevzuata ilk olarak SMK ile girmiştir. Koruma süresi boyunca tescilsiz tasarımlar için de kümülatif koruma ilkesi gereği haksız rekabet hükümleri-

ne dayanmak mümkündür. Tescilsiz tasarım korunması için öngörülen süre dolduktan sonra haksız rekabet koruması kendiliğinden sonra ermez. Bu konuda, koruma süresinin sona erdiği esnada mevcut şartlara göre karar verilir.

KAYNAKLAR

- Arslanlı**, Halil (1954), Fikri Hukuk Dersleri II Fikir ve Sanat Eserleri, 1. Baskı, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası.
- Aslan**, İ. Yılmaz (2001), “Endüstriyel Tasarım Haklarının Kullanılması Haksız Rekabet ve Rekabet Hukuku İlişkileri: Bir Mahkeme Kararı Üzerine Düşünceler”, FMR, C: 1, S: 1, s. 19-42.
- Ateş**, Mustafa (2007), Fikri Hukukta Eser, 1. Baskı, Ankara, Turhan (Eser).
- Ateş**, Mustafa (2003), Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması (Sınırlandırılma), 1. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Ayiter**, Nuşin (1981), Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Baskı, Ankara, S Yayınları.
- Beşiroğlu**, Akın (2004), Düşünce Üzerindeki Haklar Fikir Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Beta.
- Bozgeyik**, Hayri (2009), “Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet” Batider, S: 3, C: 25, s. 169-220.
- Fidan**, İsmail (2011), “Tescilsiz Tasarımların Korunması” (Doktora), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Tescilsiz Tasarımlar).
- Fidan**, İsmail (2012), “Endüstriyel Tasarımların FSEK Kapsamında Korunması” İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S: 2, C: 2, s. 423-449 (Endüstriyel Tasarımlar).
- Güneş**, İlhami (2007), “Endüstriyel Tasarım Tescilinin Sağladığı Hukuksal ve Cezai Koruma ile Uygulama Sorunları”, FMR, S: 3, C: 7, s. 11-42.
- Kalender**, Emre (2015), “Almanya Federal Mahkemesinin “Doğum Günü Treni” Kararının Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Önemi ve Türk Hukukuna Etkisi”, TFM, S:1, s. 103-114.
- Karaman Odabaşı**, Fatma (2015), Uygulamada Fikri Mülkiyet Haklarının Haksız Rekabete Konu Olması, 1. Baskı, Ankara, Adalet.
- Oruç**, Murat (2009), Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha.
- Oytaç**, Kutlu (2003), “Marka Hukuku Korumasının Endüstriyel Tasarım ve Haksız Rekabet Hükümleri İle Birlikte Ele Alınması”, FMR, S:2, C: 3, s. 57-67.
- Öztan**, Fırat (2008), Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Turhan.
- Suluk**, Cahit (2003), Tasarım Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Suluk**, Cahit (2018), “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun Getirdiği Yenilikler (Yenilikler)”, TFM, S: 1, C: 4, s. 91-109.
- Suluk**, Cahit (2014), “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Tescilsiz Sınai Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri İle Korunması (Karşılaştırmalı Hukuk Işığında)” FMR, 2014/1, s. 169-189.
- Suluk**, Cahit (2001), AB ve Türk Hukukunda Tasarımların Kümülatif Olarak Korunması, FMR, S: 3, C:3, s. 43-72, (Kümülatif Koruma).
- Suluk**, Cahit & **Erzurumluoğlu Er**, Özlem (2012), “Türkiye’de Tasarım Tescil Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme” Ankara Barosu Erzurumluoğlu Armağanı, s. 719-737.
- Suluk**, Cahit & **Karasu**, Rauf & **Nal**, Temel (2018), Fikri Mülkiyet Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Suluk**, Cahit & **Orhan**, Ali (2008), Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku (Tasarımlar), Ankara, Seçkin.
- Şehirali**, Feyzan Hayal (2004), “Türk Hukukunda Tasarımlara Yönelik Uygulamalar” Türkiye’de Fikri ve Sınai Hakların Etkin Uygulanması Sempozyumu, <<http://cv.ankara.edu.tr/düzenleme/kisisel/dosyalar/13052014133235.pdf>> s.e.t. 15.12.2018 (Tasarımlar).
- Şehirali Çelik**, Feyzan Hayal (2014), Tasarımların Haksız Rekabet Hükümlerine Korunması-Fikri Mülkiyet ve Haksız Rekabet Hukuku İlişkisi Odaklı Bir İnceleme (Haksız Rekabet), 1. Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Tekinalp**, Ünal (2012), Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, Vedat Kitap.
- Yavuz**, Levent & **Alıca**, Türkay & **Merdivan**, Fethi (2013), Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, 2. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Yurduseven**, Şeyma (2017), “6769 sayılı SMK ile Türk Tasarım Hukukunda Yeni Dönem”, TAAD, S: 31, s. 669-689.